

Sygn. akt V CSK 131/08

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Marek Sychowicz (sprawozdawca)

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa D. L., G. K., K. B. i P. S.

przeciwko Zakładom Chemicznym i Tworzyw Sztucznych B. S.A.

w S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 23 października 2008 r.,

skargi kasacyjnej powoda D. L. od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 11 października 2007 r., sygn. akt [...],

oddala skargę kasacyjną, zasądza od powoda D. L. na rzecz Zakładów Chemicznych i Tworzyw Sztucznych B. S.A. w S. kwotę 1800 (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 11 października 2007 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda D. L. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 27 czerwca 2007 r., oddalającego powództwo o zasądzenie od Zakładów Chemicznych i Tworzyw Sztucznych B. S.A. w S. kwoty 76.626 zł z odsetkami ustawowymi z tytułu niewłaściwej realizacji uprawnienia do przymusowego wykupu akcji i nabycia tych akcji po rażąco zaniżonej cenie.

Podstawą wydania wymienionego wyroku są następujące ustalenia. Powód był akcjonariuszem Huty O. S.A. w O. (której następcą prawnym jest pozwana Spółka) i posiadał 6.000 akcji. Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie tej Spółki w dniu 1 września 2004 r. podjęło uchwałę o przymusowym wykupie akcji akcjonariuszy mniejszościowych, do których należał powód. Jako biegłego do wyceny akcji Zgromadzenie wybrało Agencję Biegłych Rewidentów T. spółkę z o.o. Biegły dokonał wyceny na 42 zł za akcję. Powód ani żaden inny akcjonariusz nie zaskarżył do sądu uchwały o przymusowym wykupie akcji, nie kwestionowali wyboru biegłego do wyceny akcji ani nie złożyli do sądu rejestrowego wniosku o zweryfikowanie ceny określonej przez biegłego. Ponieważ powód nie złożył w Spółce w przepisany terminie dokumentów akcji podlegających wykupowi, zarząd Spółki podjął uchwałę o ich unieważnieniu i wydał akcjonariuszom, którzy wykupili akcje (pозwanej Spółce, będącej wówczas akcjonariuszem Huty O. S.A. i E. S.A. w T.), nowe dokumenty akcji, o takich samych numerach emisyjnych. Wykup akcji został przeprowadzony po cenie określonej przez biegłego. Powód otrzymał kwotę odpowiadającą określonej przez biegłego cenie posiadanych przez niego akcji.

W tym stanie rzeczy Sąd pierwszej instancji uznał, że zachowane zostały wszystkie ustawowe wymagania dotyczące procedury przymusowego wykupu akcji akcjonariuszy mniejszościowych. Jedyną drogą podważenia ceny akcji określonej przez biegłego było złożenie wniosku do sądu rejestrowego. Powód z chwilą unieważnienia jego akcji i wydaniu ich nabywcy nowych dokumentów akcji utracił legitymację do złożenia tego wniosku. Obecnie, na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, nie jest możliwe wzruszenie ceny akcji.

Sąd Apelacyjny w pełni podzielił stanowisko zajęte w sprawie przez Sąd pierwszej instancji. Uznał, że zarzuty apelacji dotyczące prawa materialnego

sprowadzają się do poszukiwania możliwości skorygowania wyceny akcji dokonanej w trybie przepisów kodeksu spółek handlowych. Względy natury aksjologicznej powołane przez powoda na uzasadnienie dopuszczenia możliwości takiej korekty przez wykorzystanie przepisów o wyzysku, bezpodstawnym wzbogaceniu lub odszkodowaniu na zasadach ogólnych, oceniał jako mogące ewentualnie stanowić materiał do dyskusji nad celowością zmiany obowiązujących unormowań, ale nie mogące prowadzić do ich nierespektowania.

Wyrok wymieniony na wstępie powód zaskarżył w całości skargą kasacyjną. Podstawę skargi stanowią: I. naruszenie prawa materialnego, a to art. 418 § 3 w zw. z art. 417 § 1, art. 312 § 8 oraz art. 422 i 425 k.s.h., art. 2 k.s.h., art. 44 k.c., art. 354 lub 471 lub 388 lub 410 w zw. z art. 405 k.c. przy uwzględnieniu art. 418 § 3 w zw. z art. 417 § 1 i art. 312 § 8 k.s.h., art. 354 lub art. 471 k.c., art. 474 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h., art. 388 k.c., art. 410 w zw. z art. 405 k.c., art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, art. 45 ust. 1 i art. 177 Konstytucji RP, II. naruszenie przepisów postępowania: art. 217 § 2 w zw. z art. 278 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c., art. 379 pkt 5 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 378 § 1 k.p.c. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa.

Pozwana Spółka wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. Najdalej idącym zarzutem podniesionym w skardze kasacyjnej jest zarzut nieważności postępowania ze względu na pozbawienie powoda możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Wbrew przekonaniu skarżącego odmowa przeprowadzenia dowodów powołanych przez stronę nie stanowi pozbawienia jej możliwości obrony swych praw, powodującego nieważność postępowania. Może zaś – w zależności od okoliczności – stanowić uchybienie procesowe mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Zarzucana przez skarżącego „odmowa ochrony prawnej roszczeń cywilnoprawnych” nie jest zaś w ogóle naruszeniem przepisów

postępowania. Odmowa uwzględnienia powództwa zaskarżonym wyrokiem nastąpiła w wyniku zastosowania przepisów kodeksu spółek handlowych i uznania, że przewidziana nimi droga wyłącza możliwość wykorzystania uregulowań prawa cywilnego dla podważenia skutków czynności dokonanej zgodnie z przepisami wymienionego kodeksu. Wyrażenie takiego poglądu nie jest zdarzeniem procesowym podlegającym ocenie z punktu widzenia ważności czy też nieważności postępowania.

W sprawie, ze względu na przyjętą przez Sąd koncepcję jej rozstrzygnięcia, zbędne było przeprowadzenie powołanego przez powoda dowodu z opinii biegłego dla zweryfikowania ceny akcji podlegających przymusowemu wykupowi. Odmowa przeprowadzenia tego dowodu mogłaby stanowić uchybienie procesowe mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy, gdyby koncepcja rozstrzygnięcia sprawy przez Sąd okazała się błędna. Ponieważ tak nie jest – o czym dalej – odmowa przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego nie stanowiła uchybienia procesowego zarzucanego w skardze kasacyjnej jako naruszenie przepisów postępowania – art. 217 § 2 w zw. z art. 278 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c.

Sąd Apelacyjny wprowadził sumarycznie, ale odniósł się do licznych zarzutów podniesionych w apelacji. Zbiorcze ujęcie zarzutów było wystarczające do dokonania ich oceny i pozwoliło na rozstrzygnięcie sprawy. Nie można więc uznać, że zaskarżony wyrok zapadł z naruszeniem art. 378 § 1 k.p.c. i uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

II. Instytucja przymusowego wykupu akcji (*squeeze out*, wyciśnięcie akcjonariuszy mniejszościowych), uregulowana w odniesieniu do spółek, które nie są spółkami publicznymi, w art. 418 k.s.h., jest stosunkowo nową instytucją polskiego prawa spółek. Jest jedną z instytucji najbardziej kontrowersyjnych. Jak wskazuje się w piśmiennictwie prawniczym jej celem jest:

- ochrona akcjonariuszy większościowych przed nadużywaniem prawa mniejszości,
- obniżenie kosztów funkcjonowania spółki,
- zwiększenie atrakcyjności spółki dla inwestorów strategicznych,

- umożliwienie stworzenia „zamkniętej” spółki akcyjnej i ułatwienie przekształcenia spółki „otwartej” w spółkę „prywatną” lub rodzinną.

Wątpliwości co do zgodności przymusowego wykupu akcji z Konstytucją rozstrzygnięte zostały wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2005 r., P 25/02 (OTK-A 2005, nr 6, poz. 65). Wyrokiem tym Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 418 § 1 k.s.h. rozumiany jako niewyłączający prawa akcjonariusza pokrzywdzonego przymusowym wykupem akcji do zaskarżenia uchwały o tym wykupie jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 45 ust. 1, art. 64 w związku z art. 31 ust. 3 i z art. 176 ust. 1 oraz nie jest niezgodny z art. 21 ust. 2 Konstytucji i że art. 418 § 2 w związku z art. 417 § 1 k.s.h. jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 45 ust. 1, art. 64 w związku z art. 31 ust. 3 i z art. 176 ust. 1 oraz nie jest niezgodny z art. 21 ust. 2 Konstytucji. Wyrok dotyczy wprawdzie art. 418 k.s.h. w brzmieniu pierwotnym (Dz.U. z 2000 r. Nr 94, po. 1037), ale zmiana jego § 1 i 3 oraz dodanie § 2a i § 2b przez ustawę z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 229, poz. 2276) nie wpłynęły na aktualność wyroku. Istnienie instytucji przymusowego wykupu akcji sprawia, że akcjonariusz musi się liczyć z tym, że jeżeli znajdzie się w pozycji akcjonariusza mniejszościowego może być przymusowo pozbawiony akcji.

Powód w wytoczonym powództwie nie kwestionuje zastosowania wobec posiadanych przez niego akcji instytucji przymusowego wykupu. Powołując się na różne podstawy prawne przewidziane w prawie cywilnym w istocie domaga się przyznania mu za wykupione akcje ceny wyższej niż cena określona w przeprowadzonym postępowaniu o wykup akcji.

Przesłanki przymusowego wykupu akcji akcjonariuszy mniejszościowych zostały szczegółowo uregulowane w art. 418 § 1 k.s.h. Postępowanie, którego celem jest doprowadzenie do wykupu i jego przeprowadzenie, jest przedmiotem regulacji art. 418 § 1-3 k.s.h., przy czym do postępowania tego, z mocy odesłania zawartego w art. 418 § 3 k.s.h., stosuje się odpowiednio przepisy art. 417 § 1-3 k.s.h. i z mocy kolejnego odesłania, zawartego w art. 417 § 1 k.s.h., stosuje się odpowiednio przepisy art. 312 § 5, 6 i 8 k.s.h. Przepisy te, wraz z przepisami

ogólnymi kodeksu spółek handlowych znajdującymi zastosowanie do przymusowego wykupu akcji, przewidują ochronę akcjonariuszy mniejszościowych w razie pokrzywdzenia ich na skutek niezgodnego z prawem wykupu akcji. Przede wszystkim akcjonariusz może zaskarżyć do sądu uchwałę walnego zgromadzenia o przymusowym wykupie akcji powództwem o jej uchylenie (art. 422 k.s.h.) lub powództwem o stwierdzenie nieważności uchwały (art. 425 k.s.h.). W sprawie, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna, istotne jest, że akcjonariusz, zdaniem którego dokonana przez biegłego wycena akcji będących przedmiotem wykupu (art. 418 § 3 w zw. art. 417 § 1 k.s.h.) jest zaniżona, może złożyć do sądu rejestrowego wniosek, na skutek którego sąd samodzielnie zweryfikuje wycenę lub wyznaczy nowego biegłego, który dokona wyceny akcji (art. 418 § 3 w zw. z art. 417 § 1 w zw. z art. 312 § 8 k.s.h.). Trafnie Sądy rozpoznające sprawę uznały, że jest to wyłączna droga mogąca prowadzić do innej wyceny akcji będących przedmiotem wykupu, aniżeli wycena dokonana przez biegłego wybranego przez walne zgromadzenie, na którym podjęto uchwałę o przymusowym wykupie akcji (lub wycena dokonana przez biegłego wyznaczonego przez sąd rejestrowy, gdy biegły nie został wybrany przez walne zgromadzenie).

Okoliczność, że w omawianym przypadku przewidziana została droga sądowa, pozwala na przyjęcie, iż jest to droga ochrony praw akcjonariusza mniejszościowego spełniająca standardy tak konstytucyjne (zob. powołany wyżej wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2005 r., P 25/02) jak i określone w art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

Należy ponadto zauważyć, że dopuszczenie możliwości podważania wyceny akcji po zakończeniu postępowania o ich wykup, a co za tym idzie określenia wyższej ich ceny, powodowałoby wątpliwości co do skuteczności czynności dokonanych w tym postępowaniu, prowadzonym po pierwotnej wycenie akcji. Nasuwająca się możliwość uznania tych czynności za nieskuteczne powodowałaby konieczność ich ponowienia. Przepisy art. 518 k.s.h. i przepisy do którego on odsyła, nie przewidują takiej możliwości. Powstaje zatem pytanie o podstawę takiego działania. Jeżeli zaś postępowanie prowadzone po pierwotnej wycenie akcji

nie miałyby ulec powtórzeniu, oznaczałoby to, że osoby wykupujące akcje zapłaciły za nie cenę niższą od ich ostatecznej wyceny i ceny wypłaconej akcjonariuszom, od których akcje zostały wykupione. Jeżeli zaś nowa wycena akcji dokonana zostałaby po dniu uiszczenia całej sumy wykupu ustalonej według wyceny pierwotnej, prowadziłoby to – ze względu na przepis art. 418 § 3 zdanie trzecie k.s.h. – do „odżycia” uprawnień z akcji, które akcjonariusze, od których akcje zostały wykupione, utracili z chwilą uiszczenia całej sumy wykupu ustalonej według tej wyceny. W każdym razie wątpliwości jakie nasuwają się w razie dokonania nowej wyceny akcji po zakończeniu postępowania o ich wykup i komplikacje jakie taka wycena powodowałaby dla tego postępowania i jego skutków przemawiają przeciwko dopuszczalności takiej wyceny.

Ustawowo przewidzianą drogę (art. 418 § 3 w zw. z art. 417 § 1 i art. 312 § 8 k.s.h.), która zapewnia wystarczającą ochronę praw akcjonariuszy mniejszościowych przed ich pokrzywdzeniem na skutek zaniżonej wyceny akcji podlegających przymusowemu wykupowi, należy uznać za drogę wyłączną, wykluczającą możliwość kwestionowania wyceny akcji podlegających wykupowi na jakiegokolwiek innej drodze, bez względu na wybraną przez akcjonariusza podstawę prawną żądania. Jest przy tym obojętna konstrukcja i podstawa prawna roszczenia dochodzonego przez akcjonariusza, jeżeli okolicznością faktyczną uzasadniającą to roszczenie jest twierdzenie o zaniżeniu wyceny akcji. Nie można by jedynie wykluczyć dochodzenia przez akcjonariusza odszkodowania za szkodę wyrządzoną mu na skutek zaniżonej wyceny akcji będącej wynikiem czynu niedozwolonego. Podstawą faktyczną powództwa nie były jednak okoliczności wskazujące na dopuszczenie się czynu niedozwolonego przez pozwaną Spółkę czy Hutę O. S.A., której pozwana jest następcą prawnym, a podstawą rozpoznawanej skargi kasacyjnej nie jest naruszenie przepisów art. 415 czy 416 k.c.

To co wyżej powiedziano oznacza, że nie można uznać za usprawiedliwioną podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego w postaci przepisów wskazanych w skardze kasacyjnej, w szczególności przepisów art. 388, 410 w zw. z art. 405, art. 471 i art. 474 k.c.

Kierując się przytoczonymi względami Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i na podstawie art. 108 § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 98 § 1 i 3 i art. 99 k.p.c. w zw. z § 12 ust. 4 pkt 2 i § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.) orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.